

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

R. Guillard, Essai sur Nicéphore Grégoras. L'homme et l'oeuvre. Paris 1926 Librairie orientaliste P. Geuthner 8^{ov} σ. XL καὶ 308.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐθεμελίωσε πρὸ δύο αἰῶνων καὶ πλέον τὰς βυζαντινὰς μελέτας ὁ πρῶτος καὶ μέγιστος συγχρόνως τῶν Βυζαντινολόγων, ὁ Κάρολος Du Cange (1610-1688) διὰ τοῦ περιφήμου *Glossarium mediae et infimae graecitatis* καὶ διὰ τῆς *Historia Byzantina*, ἣτις ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μονογραφίας, τὴν γενεαλογικὴν ἱστορίαν καὶ τοπογραφίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ἔργον τοῦ Lebeau περὶ τοῦ Bas-Empire εἶναι λόγου ἄξιον, ἀλλ' ἔχει καὶ πολλὰ ἑλαττώματα, τὰ ὁποῖα υποβιβάζουν πολὺ τὴν ἀξίαν του σήμερον, ὁ δὲ Buchon ἠσχολήθη μᾶλλον περὶ τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἀνατολῇ. Πρέπει νὰ κατέλθωμεν δύο αἰῶνας μετὰ τὸν Du Cange διὰ νὰ εὐρωμεν ἐν Γαλλίᾳ ἐπιστημονικὰ ἔργα ἀντάξια τοῦ πρώτου ἰδρυτοῦ τῶν Βυζαντινῶν μελετῶν. Τὸ 1870 ἐξέδωκεν ὁ Ἀλφρέδος Rambaud τὴν περιφημον μονογραφίαν τοῦ *L'empire grec au dixième siècle* ὅπου μὲ ἀκριβείαν καὶ ἀπροκαταληψίαν, μὲ ἐθνολογικὰς καὶ γεωγραφικὰς ἀπόψεις ἔδειξε νέον δρόμον ἐρεύνης. Κατενόηθη ἔκτοτε ὅτι πρὸς σύνταξιν συνθετικῆς πλήρους ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου, ὅπως εἶχεν ἐπιχειρήσει τὸν δέκατον ὄγδον αἰῶνα ὁ Gibbon, πρέπει νὰ προηγηθῇ ἡ συγγραφὴ λεπτομερῶν μονογραφιῶν, διότι μόνον δι' αὐτῶν ἐξακριβοῦνται τὰ καθ' ἕκαστα καὶ ἀποφεύγονται αἱ ἀοριστίαι καὶ αἱ ἀσάφειαι. Μετὰ τὴν ὑποδειγματικὴν μονογραφίαν τοῦ Rambaud — ὅστις δυστυχῶς διέκοψε τὰς βυζαντινὰς μελέτας του, διότι ἠσχολήθη ἔπειτα μὲ τὴν ρωσικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν ἱστορίαν — ἄλλος Γάλλος, ὁ μέγιστος τῶν συγχρόνων Βυζαντινολόγων, ὁ Schlumberger, ἐπεβεβαίωσε τὴν ἀνωτέρω ἀλήθειαν διὰ σειρᾶς λαμπρῶν μονογραφιῶν, περὶ τῶν αὐτοκρατόρων Νικηφόρου Φωκά, Ἰωάννου Τοιμισκῆ καὶ Βασιλείου Βουλγαροκτόνου, περὶ τῆς βυζαντινῆς σφραγιστικῆς (*Sigillographie Byzantine*), κλπ., ἐβοήθησε δὲ καὶ τὴν ἐκλαίκευσιν τῶν βυζαντινῶν μελετῶν διὰ σειρᾶς ἄλλης μικροτέρων πραγματειῶν (*Récits de Byzance, et de Croisades* κλπ.). Τρίτος Γάλλος Βυζαντινολόγος ὁ Charles Diehl ἠκολούθησε τὸν αὐτὸν δρόμον, συνέγραψε δηλ. καὶ ἔκτενεῖς μονογραφίας, περὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, περὶ τῆς τέχνης κλπ., καὶ κατέστησε δι' ἐκλαίκευσεως εἰς τὸ πολὺ κοινὸν γνωστὰ θέματα καὶ πρόσωπα Βυζαντινὰ (*Figures byzantines, choses et gens de Byzance* κλπ.). Εἰς τὸν Diehl ὀφείλουσι αἱ βυζαντινὰ μελέται καὶ ἄλλο τι σπουδαιότατον ὑπεστήριξε καὶ καθωδήγησε

πολλοὺς μαθητὰς του εἰς τὴν σύνταξιν μονογραφῶν κατὰ τὰς ἀνωτέρω ἀντιλήψεις, οὕτω δὲ προήλθον ἐκ τῆς σχολῆς αὐτοῦ πλεῖσται εἰδικαὶ Βυζαντιναὶ μονογραφίαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουν αἱ τοῦ Chalandon περὶ τῶν Κομνηνῶν καὶ περὶ τῶν Νορμανδῶν.

Ἐκ τῆς αὐτῆς σχολῆς τοῦ Diehl προήλθε καὶ ἡ ἀνωτέρω μονογραφία τοῦ κ. Guillaud περὶ τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ. Μονογραφίας περὶ λογίων Βυζαντινῶν ἔχομεν μέχρι τοῦδε τινὰς οἶον τοῦ Θεοδώρου Σταδίτου, περὶ τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ κλπ., ἀλλ' οὐδεμία ἐστηρίχθη ἐπὶ τόσον κριτικῆς βάσεως ὅσον ἡ τοῦ Guillaud. Ἡ νέα μονογραφία περὶ τοῦ Γρηγορᾶ μὲ τὸν ὑποδειγματικόν της τρόπον δεικνύει πόσον θὰ φωτισθῇ ἡ βυζαντινὴ γραμματολογία, εἴαν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξετασθοῦν καὶ οἱ λοιποὶ συγγραφεῖς. Μόνον οὕτω θὰ ἐκλείψουν διάφοροι παρεξηγήσεις καὶ ἀνακρίβειαι, μόνον οὕτω θὰ φωτισθῇ καὶ ἡ βιογραφία καὶ ἡ προσωπογραφία ἡ Βυζαντινῆ. Ἔχει λοιπὸν ἰδιόζουσαν σημασίαν διὰ τὰς Βυζαντινὰς μελέτας, πρὸ πάντων τὴν βιογραφίαν καὶ τὴν γραμματολογίαν, ἡ μελέτη τοῦ κ. Guillaud καὶ ὡς ἴδωμεν εἰς ὀλίγας γενικὰς γραμμάς πῶς ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἔργον του.

Ὁ κ. Guillaud ἐξήτησε κατὰ πρῶτον νὰ γνωρίσῃ ὅλον τὸ ἔργον τοῦ Γρηγορᾶ εἰς τὰ χειρόγραφα, καὶ τὸ ἐκδεδωμένον καὶ τὸ ἀνέκδοτον καὶ περὶ τούτου παρέχει εἰδήσεις εἰς τὰς σ. XVI — XXV ὅπου καταχωρίζει κατὰ Βιβλιοθήκας τὰ χειρόγραφα τοῦ Γρηγορᾶ, τὰ ἐκδεδωμένα καὶ ἀνέκδοτα ἔργα αὐτοῦ, καθὼς καὶ τὰ κακῶς εἰς τὸν Γρηγορᾶν ἀποδοθέντα. Εἰς τὴν διάκρισιν τῶν τελευταίων ἐβοήθησε τὸν συγγραφέα ἡ πείρα του ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τόσων ἔργων τοῦ Γρηγορᾶ, ἡ ἐμβάθυνσις εἰς τὸ ὕφος του. Πολλὰ χειρόγραφα τοῦ Γρηγορᾶ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ ὁ κ. Guillaud διὰ τὸ δυσπρόσιτον αὐτῶν, ὅπως τὰ ἐν Ρωσσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ βαθεῖα γνῶσις τοῦ χειρογράφου ὕλικου ἦτο βεβαίως ἀπαραίτητος διὰ σοβαρὰν ἐπιστημονικὴν μονογραφίαν, δι' αὐτῆς δὲ κατέστη ὁ κ. Guillaud σήμερον ἱκανὸς καὶ νὰ ἐκδώσῃ ἀκριβῶς τὸ κυριώτατον ἔργον τοῦ Γρηγορᾶ, τὸ τε κακῶς ἐκδεδωμένον μέχρι τοῦδε, καθὼς καὶ τὸ πολὺ ἀνέκδοτον. Πράγματι ὁ κ. Guillaud ἐξέδωκε καὶ μετέφρασεν ἐφέτος εἰς τὴν σειρὰν collection Byzantine publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé τὰς ἐπιστολάς (correspondance de Nicéphore Grégoras) τοῦ Γρηγορᾶ, ἐλπίζομεν δ' ὅτι ταχέως θὰ ἴδωμεν καὶ τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ Γρηγορᾶ καὶ δὴ νέαν κριτικὴν ἔκδοσιν τῆς ἱστορίας του.

Πλὴν τῶν χειρογράφων τοῦ Γρηγορᾶ ἐμελέτησεν ὁ κ. Guillaud τοὺς συγγραφεῖς τοῦ 14^{ου} αἰῶνος καὶ τὸ περιβάλλον καθόλου τοῦ Βυζαντίου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Περὶ τούτων μᾶς δίδει εἰδήσεις ἡ ἐν σ. XXXVI — XL κυριωτάτη βιβλιογραφία περὶ Γρηγορᾶ καὶ τῆς ἐποχῆς του. Περὶ πολλῶν συγχρόνων του, μὲ τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀλληλογραφίαν ὁ Γρηγορᾶς, παρέχει εἰδήσεις ὁ κ. G. εἰς τὴν Correspondance τοῦ Γρηγορᾶ σ. 293 κἑξ. Ὡς πρὸς τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἡσυχαστὰς δὲν εἶναι περιττὴ καὶ ἡ μελέτη

τοῦ κ. Παπαμιχαήλ περὶ Γρηγορίου Παλαμᾶ εἰς τὸν Ἐκκλησιαστικὸν Φάρον Ἀλεξανδρείας τ. 5 καὶ 6.

Μετὰ τὰς εἰδήσεις περὶ τῶν χειρογράφων καὶ τὴν βιβλιογραφίαν ἔρχεται ἡ κυρία μελέτη τοῦ κ. G., ἣτις ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη ἀπὸ τὸ βιογραφικὸν καὶ τὸ γραμματολογικόν. Εἰς τὸ βιογραφικὸν μέρος συγκεντρώνονται αἱ εἰδήσεις περὶ τοῦ βίου τοῦ Γρηγοῤᾶ, (1295 - 1360) περὶ τῶν σπουδῶν του καὶ τοῦ χαρακτήρος. Ἐξαιρεται δικαίως ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπὶ τὸν Γρηγοῤᾶν πρὸ πάντων ὁ περίφημος Θεόδωρος Μετοχίτης¹ καὶ τονίζεται ἡ τιμιότης τοῦ Γρηγοῤᾶ καὶ ἡ σταθερότης εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις του. Ὁ Γρηγοῤᾶς δὲν ἐδίστασε νὰ ἀρνηθῆ τὸ προσενεχθὲν εἰς αὐτὸν πατριαρχικὸν ἀξίωμα, ἀφοῦ ἡ παραδοχὴ του ἔπρεπε νὰ ἐπιφέρῃ ὑποχώρησιν αὐτοῦ εἰς ἰδέας, τὰς ὁποίας δὲν ἐδέχετο, εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἡσυχαστῶν. Αἱ ἰδέαι του εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἔλαβε καὶ πολιτικὸν χαρακτήρα, κατέστησαν ἐχθρικὸν τὸν φίλον του Ἰωάννην Κατακουζηνὸν καὶ ἐπέφερον καὶ τὴν καταδίκην του ὑπὸ μικρᾶς Συνόδου τοῦ 1351 καὶ τὸν περιορισμὸν του ἔπειτα, τὴν φυλάκισίν του σχεδόν. Τίποτε ἔξ ὅλων τούτων τῶν δεινῶν δὲν ἐκλόνησε τὰς πεποιθήσεις τοῦ Γρηγοῤᾶ. Ὑπέμεινε τοὺς διωγμοὺς ἡρέμα, οἱ ὁποῖοι ἐν τούτοις τὸν ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὴν τελειοποίησιν καὶ συμπλήρωσιν τῶν μελετῶν του.

Εἰς διακοσίας περίπου σελίδας (σ. 110 - 292) ἐξετάζεται ἀκολούθως τὸ πνευματικὸν ἔργον τοῦ Γρηγοῤᾶ: ὑποβάλλονται εἰς ἀσθηρὸν ἔλεγχον τὰ ἀποδοθέντα εἰς αὐτὸν μέχρι τοῦδε γραμματικὰ πονήματα καὶ εὐρίσκεται ὅτι μόνον ἐν ἔργον γραμματικῆς δύναται νὰ εἶναι τοῦ Γρηγοῤᾶ. Τὸ γραμματικὸν λοιπὸν ἔργον τοῦ Γρηγοῤᾶ δὲν ἔχει πολλὴν σημασίαν οὐδὲ δύναται οὗτος νὰ συγκριθῆ πρὸς τὸν Δημήτριον Τρικλίνιον, τὸν Μοσχόπουλον ἢ ἄλλους ὀνομαστοὺς Βυζαντινοὺς γραμματικούς. Πολὺ σπουδαιότερον εἶναι τὸ ῥητορικὸν ἔργον τοῦ Γρηγοῤᾶ, τὸ ὁποῖον κατὰ μέγα μέρος εἶναι καὶ ἀνέκδοτον. Μετὰ τὸν ἔλεγχον τῶν ἀποδιδομένων εἰς τὸν Γρηγοῤᾶν ῥητορικῶν λόγων, μελετῶν κλπ. καὶ τὴν διάκρισιν τῶν γνησίων καταγράφει ὁ G. καὶ ἀναλύει λεπτομερῶς ταῦτα κατὰ τὴν ἀξίαν των. Εἰς τὰ ῥητορικά του ἔργα περιλαμβάνονται φυσικὰ καὶ αἱ μονωδία εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον Δεύτερον καὶ Ἀνδρόνικον Τρίτον καὶ εἰς τὸν Θεόδωρον Μετοχίτην, καθὼς καὶ οἱ βίοι ἁγίων οἱ συνταχθέντες ὑπ' αὐτοῦ, ἐν μέρει ἀκόμη ἀνέκδοτοι. Ἐπίσης εἰς τὸ ῥητορικὸν του ἔργον ὑπάγονται καὶ οἱ διάλογοί του οἱ πολεμικοί, ἔξ ὧν σπουδαιότατος ὁ ἐκδοθεὶς πρὸ πολλοῦ Φλωρέντιος, ἔνθα καταπολεμεῖται πλὴν τοῦ Βαρλαάμ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὑπὸ τοῦ πλατωνικοῦ Γρηγοῤᾶ. Τὸ ῥητορικὸν ἔργον τοῦ Γρηγοῤᾶ διακρίνει τὸ Βυζαντινὸν ὕφος, τὸ πλατύ, ἀόριστον, ἀττικιστικόν. Παρ' ὅλα

¹ Ὁ Guiland ἔγραψε καὶ τὴν ἐξῆς μελέτην, περὶ τοῦ Μετοχίτου: *Le palais de Théodore Métochite*, *Revue de Etudes Grecques* 1922 σ. 82 ἔξ.

ταῦτα ἐπείγουσα ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐκδοθῆ ἢ ἐπανεκδοθῆ κατ' ἐκλογὴν τοῦλάχιστον τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Γρηγοῤᾤ.

Πνεῦμα γενικὸν ὅπως εἶναι τοῦ Γρηγοῤᾤ δὲν ἠδύνατο νὰ μὴν ἀσχοληθῆ καὶ μὲ ζητήματα φιλοσοφικά, ἔστω καὶ ἐν παρόδῳ. Βεβαίως δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ φιλοσοφίας, ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ δόγμα. Ἄλλὰ δὲν πρόκειται περὶ νέου φιλοσοφικοῦ συστήματος. Εἰς μικρὸν κεφάλαιον ἀναπτύσσει ὁ κ. Guiland τὰς ὄχι πρωτοτύπους ψυχολογικάς, ἠθικάς ἢ μεταφυσικάς παρατηρήσεις τοῦ Γρηγοῤᾤ, καθὼς καὶ τὰς ἀντιρρήσεις αὐτοῦ ὡς πλατωνικοῦ κατὰ τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας.

Τὸ γνωστότερον μέχρι τοῦδε ἔργον τοῦ Γρηγοῤᾤ εἶναι τὸ ἱστορικόν, τὸ ὁποῖον ἀναλύεται πρώτην φορὰν ὑπὸ τοῦ κ. Guiland τόσον λεπτομερῶς. Ἡ ἀνάλυσις αὕτη δεικνύει τὴν ἐξάρτησιν εἰς τὰ πρῶτα ἑπτὰ βιβλία τῆς ἱστορίας τοῦ Γρηγοῤᾤ ἐκ τοῦ Παχυμέρους καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν ὑπολοίπων. Ἐρμηνεύεται ἡ ἄλλειψις ἐνόητος καὶ αἱ ἀνωμαλίας τῆς συγγραφῆς ἐκ τοῦ εἶδους τῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία κυρίως ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀπομνημονεύματα γραφέντα κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ μὴ ἀναθεωρηθέντα τελικῶς. Παρ' ὅλα τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀπομνημονευμάτων του, παρὰ τὸ ῥητορικόν του ὕφος, ὁ Γρηγοῤᾤς ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ Κατακουζηνοῦ τὴν κυριωτάτην ἱστορικὴν πηγὴν τῶν χρόνων του.

Τὸ τελευταῖον μέρος ἀφιερώνεται εἰς τὸ θεολογικόν καὶ τὸ λοιπὸν ἐπιστημονικόν ἔργον τοῦ Γρηγοῤᾤ. Ὡς θεολόγος ἔγραψε κατὰ τῶν Παλαμικῶν, ὑπέφερε δ' ὡς ἐκ τούτου τὰ πάνδεινα, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω: καὶ μετὰ θάνατον ἀκόμη ἀνεσκάφη ὁ τάφος τοῦ μισητοῦ ἀντιπάλου τῶν Ἑσχαστῶν. Τὸ θεολογικόν ἔργον τοῦ Γρηγοῤᾤ εἶναι ἐν μέρει ἀνέκδοτον. Ἄλλ' ὁ Γρηγοῤᾤς ὡς νοῦς γενικώτερος καὶ ὡς μαθητῆς τοῦ Μετοχίτου ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὰ μαθηματικά καὶ τὰ ἀξιολογώτερα μελετήματά του εἶναι τὰ περὶ τοῦ ἀστρολάβου καὶ περὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ χρόνου τοῦ Πάσχα. Ἡ τελευταία μελέτη ἀνεπτύχθη τὸ 1324 ἐνώπιον τοῦ Ἀνδρονικοῦ Δευτέρου καὶ ἐπεδοκιμάσθη ἀλλὰ διὰ διαφόρους λόγους δὲν ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν. Ἀντὶ τοῦ Βυζαντιοῦ ἐφήρμοσε τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Γρηγοῤᾤ ὁ πάπας Γρηγόριος XIII τὸ 1578 εἰς τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον.

Τὸ πολυμερὲς ἔργον τοῦ Γρηγοῤᾤ καθιστᾷ αὐτὸν ἄν ὄχι τὸν πρῶτον, πάντως ἓνα τῶν κυριωτέρων λογίων τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ὅστις ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ μορφὰς σοφῶν, ὅποιοι ὁ Δημήτριος Κυδῶνης, ὁ Θεόδωρος Μετοχίτης, ὁ Δημήτριος Τρικλίνιος.

Ἀνελύσαμεν συντόμως τὴν λαμπρὰν μονογραφίαν τοῦ κ. Guiland, ὅστις διὰ τῆς μελέτης του ἔδωκε τὸ πρῶτον ἀκριβῆ εἰκόνα τοῦ Γρηγοῤᾤ καὶ τοῦ ἔργου του καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν καλυτέραν κατανόησιν τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος τοῦ Βυζαντιοῦ. Εἶναι φυσικόν, ὅτι εἰς ἔργον τόσον λεπτομερὲς ὑπάρχουν καὶ παραλείψεις τινὲς ἢ παραδρομαὶ ἢ δύναται νὰ ὑπάρχουν

ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τῶν λεπτομερειῶν διαφορετικαὶ γνῶμαι. Ἡμεῖς ἐπροτιμήσαμεν ἀνωτέρω νὰ δώσωμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνον τὴν γενικὴν ἀνάλυσιν καὶ εὐχόμεθα ταχέως νὰ ἔχωμεν παρὰ τοῦ κ. Guiland καὶ τὴν κατ' ἐκλογὴν ἔκδοσιν τῶν ὑπολειπομένων μετὰ τὰς ἐπιστολάς ἔργων τοῦ Γρηγοῤῃ.

K. AMANTOS

Franz Dölger, *Beiträge zur Geschichte der byzantinischen Finanzverwaltung besonders des 10. und 11. Jahrhunderts.* Leipzig - Berlin, B. G. Teubner 1927. [*Byzantinisches Archiv.* Heft 9] σελ. 160+1 πίν. Mk. 10.

Εἰς τὴν προκειμένην ἐπὶ ὑψηλοῦ διατριβῆν του ὁ Dölger προβαίνει εἰς τὴν ἐκ νέου¹ δημοσίευσιν κειμένου σχετικοῦ μετὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς βυζαντινῆς φορολογίας. Τὸ κείμενον τοῦτο ἀπόκειται εἰς τὸν cod. Marc. gr. 173, εἰς τὰ φύλλα 276^β - 281^α, γεγραμμένον διὰ χειρὸς τοῦ 12^{ου} αἰῶνος, συνδημοσιεύονται δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ δύο βραχέα κείμενα ἐκ τοῦ αὐτοῦ κώδικος (φ. 275^β - 276^α καὶ φ. 230), περιέχοντα τὸ μὲν πρῶτον ἀναγραφὴν τοῦ βυζαντινοῦ μετρικοῦ συστήματος, τὸ δὲ δεύτερον πληροφορίας περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν πρέπει νὰ γίνεται ἡ καταμέτρησις τῶν γαιῶν. Τὰ κείμενα ἐκδίδονται (σ. 113 - 123) μετὰ ἐκτενῶν σχολίων (σελ. 123 - 156), προτάσσεται δὲ αὐτῶν μακρὰ πραγματεία (σελ. 9 - 122), ὅπου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐκδιδόμενου καὶ ἄλλων κειμένων, τῶν ὁποίων ὁ D. φαίνεται ἀκριβῆς καὶ ἐγκρατῆς γνώστης ἔξαντλῶν ὄχι μόνον τοὺς χρονογράφους, ἀλλὰ καὶ τὰ δημοσιευθέντα ἔγγραφα, ἐπιχειρεῖται λίαν ἐνδιαφέρουσα ἐκθεσις τῆς ὀργανώσεως τῆς βυζαντινῆς δημοσίας οἰκονομίας κυρίως κατὰ τὴν περίοδον τὴν διήκουσαν ἀπὸ τοῦ 10^{ου} μέχρι τοῦ 11^{ου} αἰῶνος, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνονται παρατηρήσεις καὶ πληροφορίαι ἀφορῶσαι εἰς ὅλην τὴν βυζαντινὴν περίοδον. Τὴν χρῆσιν τοῦ ὅλου, ἐπιμελῶς ἐκτυπωθέντος βιβλίου, διευκολύνει ὁ ἐν τέλει λεπτομερῆς ἀλφαβητικὸς πίναξ περιεχομένων.

Τὸ ἐκδιδόμενον κείμενον περιέχει ὁδηγίαις διὰ τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους τοὺς ἀσχολουμένους μετὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐγγείου φορολογίας, ὅχι ὅμως ἐπισήμως ὁδηγίας, ἀλλὰ συγγραφὴν ἰδιώτου θελήσαντος προφανῶς νὰ διευκολύνῃ ἑαυτὸν ἢ τὸ ἔργον τῶν ἀρμοδίων ὑπαλλήλων, ἴσως δὲ καὶ σημειώσεις ἐκ πανεπιστημιακῶν παραδόσεων μετὰ σκοπὸν τὴν μόρφωσιν

¹ Τὸ ἐν λόγῳ κείμενον εἶχε δημοσιευθῆ κατὰ τὸ ἔτος 1915 ὑπὸ τοῦ W. Ashburner εἰς τὸ *Journal of Hellenic Studies* (τ. 35 σελ. 76 - 84, A Byzantine treatise on taxation), ἀλλ' ἀνεπαρκῶς καὶ δὴ ἄνευ σχολίων, οὕτως ὥστε τὸ ἄλλως δυσνόητον κείμενον ἀπέμενε ἀπρόσιτον διὰ τοὺς μὴ εἰδικῶς μετὰ τὴν βυζαντινὴν φιλολογίαν ἀσχολουμένους.